

Kennisfestival Basisvaardigheden

**NEXT LEVEL –
BASISVAARDIGHEDEN &
DE TOEKOMST**

Colofon

Dit magazine is een uitgave van SPN, speciaal samengesteld voor het Kennisfestival Basisvaardigheden Next Level – Basisvaardigheden & de toekomst op 2 februari 2026.

Het Kennisfestival Basisvaardigheden wordt georganiseerd door het Landelijk Kernteam Leven Lang Ontwikkelen van SPN.

Teksten: Lara Severens

Vormgeving: BBLD

Basisvaardigheden & de toekomst

Hebben we het over de toekomst van basisvaardigheden, dan denken we al lang niet meer alleen aan lezen, schrijven en rekenen. Digitale vaardigheden zijn inmiddels een essentieel onderdeel en hun belang zal alleen maar toenemen. Wie digitaal niet mee kan doen, mist vaak kansen op andere plekken in het leven. Zoals één van de sprekers van vandaag, Alexander Smit, het treffend stelt: “Sociaal-digitale ongelijkheid laat zien waar bredere maatschappelijke ongelijkheden zichtbaar worden.” Precies daar kunnen bibliotheken het verschil maken.

Bibliotheken zijn plekken waar mensen zich in hun eigen tempo kunnen ontwikkelen, waar ontmoeting, leren en meedoen samenkomen. Het werk dat we doen aan basisvaardigheden, digitale inclusie en een leven lang ontwikkelen draagt bij aan sterke en veerkrachtige gemeenschappen. Dat doen we samen met partners, vrijwilligers én met elkaar als sector.

Vandaag zijn we hier niet om pasklare antwoorden te verzamelen, maar om samen vooruit te kijken. We onderzoeken met elkaar hoe basisvaardigheden zich blijven ontwikkelen en wat dat vraagt van onszelf en ons werk in de bibliotheek. De toekomst ligt niet vast; die geven we samen vorm door te delen wat werkt, te bespreken wat schuurt en nieuwsgierig te blijven naar nieuwe routes.

Ik hoop dat deze dag je nieuwe inzichten geeft, energie oplevert en aanzet tot actie. Dat je niet alleen ideeën ophaalt, maar ook iets achterlaat: een gesprek, een ervaring, een begin van iets nieuws. Laat je vandaag voeden door nieuwe inzichten, laat je inspireren door elkaar en ontdek samen wat mogelijk is voor de toekomst van basisvaardigheden!

Rebecca Lombaers

Projectleider Leven Lang Ontwikkelen – SPN

Mens en machine leren samen

Hoe kan technologie, en in het bijzonder kunstmatige intelligentie (AI), bijdragen aan een samenleving waarin ook mensen met beperkte basisvaardigheden volwaardig kunnen meedoen? Met die vraag houden Hans Marien (onderzoeker psychologie aan de Universiteit Utrecht) en Charlotte Grün (ontwerper bij Studio Ook) zich sinds 2019 bezig. Hun boodschap aan bibliotheken is helder: effectieve ondersteuning begint niet bij systemen of tools, maar bij de mensen zelf.

Autonomie waarborgen

Voor Charlotte werd dat inzicht scherp tijdens een doelgroeponderzoek dat zij uitvoerde met laaggeletterden. “Ik sprak bijvoorbeeld een vrouw die geen boodschappen meer durfde te doen als de indeling van de supermarkt was veranderd. Zulke verhalen maakten echt impact op mij, omdat ik hoorde wat een verdriet en schaamte laaggeletterdheid in alledaagse situaties met zich mee kan brengen.”

Die ervaringen zetten haar aan het denken over de manier waarop ondersteuning is ingericht. Wat haar vooral opviel, was wat er vaak ontbrak in aanpakken rond basisvaardigheden: autonomie. “Hoe vergroot je het gevoel van autonomie, zodat mensen zelf dingen gaan leren en durven?” In dat vraagstuk vond zij Hans. Als onderzoeker werkt hij bij het ELSA Lab (Ethical, Legal and Social Aspects of AI), waar wordt onderzocht hoe AI op een rechtvaardige en verantwoorde manier kan worden ingezet, mét waarborging van de autonomie van mensen.

Geen onderzoek naar, maar met mensen

Die focus op autonomie verklaart waarom co-design centraal staat in hun werk. Geen onderzoek doen naar laaggeletterden, maar mét hen. “Wij zijn eigenlijk de amateurs op dit gebied,” zegt Charlotte. “Dus we willen samenwerken met experts. En die experts, dat zijn natuurlijk de laaggeletterden zelf.”

Door mensen met beperkte basisvaardigheden vanaf het begin te betrekken, ontstaan toepassingen die beter aansluiten bij hun leefwereld. Zo ontwikkelde een team in Eindhoven bijvoorbeeld de Whatsapp-chatbot Mijke, die die mensen in eenvoudige taal helpt bij het vinden van passend hulpaanbod binnen de gemeente. Zonder de samenwerking met de ervaringsdeskundigen, had deze tool niet kunnen werken voor de doelgroep. Maar het effect gaat verder dan betere technologie. “Alleen al meedoen aan onderzoek vergroot het gevoel van autonomie,” benadrukt Hans. “Mensen ervaren dat hun kennis ertoe doet.”

Hans & Charlotte

Mens en machine samen laten leren

Hoewel Hans en Charlotte volop kansen zien, benadrukken ze ook dat er werk nodig is om AI nuttig te maken voor deze doelgroep. “Veel AI-toepassingen werken in de praktijk nog niet goed voor laaggeletterden,” vertelt Hans. “Sprakherkenning en chatbots zijn meestal getraind op ‘standaardtaal’ uit de media, zoals nieuwslezers en podcasts. Accenten, aarzelingen of eenvoudiger taalgebruik leiden al snel tot fouten.”

“Als je de output niet goed kunt controleren, weet je ook niet of de technologie je goed begrepen heeft.”

Voor mensen die moeite hebben met lezen en schrijven is dat extra problematisch. Daarom pleiten zij ervoor om mens en machine nadrukkelijker samen te brengen. “De machine moet zelf ook iets leren,” zegt Hans, “en degene die de machine maakt net zo goed.” Charlotte vult aan: “En om dat te kunnen doen heb je gesprekken nodig, contact en onderzoek met echte mensen.”

En voor die ontmoetingen is de bibliotheek natuurlijk bij uitstek een geschikte plek. “Er is fysieke kennis aanwezig én het is een non-commerciële plek waar mensen kunnen samenkomen.” Juist door die openheid te omarmen kunnen bibliotheken in de toekomst hun rol versterken als waar niet alleen kennis wordt overgedragen, maar waar samen wordt ontdekt wat werkt.

Allemaal amateurs
De kern van hun verhaal vatten Hans en Charlotte samen in één zin: we zijn allemaal amateurs. Niet als tekortkoming, maar als houding. “Niemand heeft het volledige overzicht,” zegt Hans. “Ook onderzoekers en AI-ontwikkelaars niet.” En, voegt hij toe: “Vanuit die houding praat je niet over mensen, maar mét mensen. Natuurlijk cliché, maar het gebeurt nog veel te weinig.”

Next Level Woordzoeker

Over basisvaardigheden

BIJSLUITER	GELETTERDHEID	NETWERK	TAALCAFÉ
CURSUS	GEZINSAANPAK	OVERHEID	TOESLAGEN
DIGID	GIDS	PISA	VAARDIGHEDEN
DIGITAALHUIS	IDO	SMARTPHONE	VRIJWILLIGER
GECIJFERDHEID	INTEGRAAL	SPREEKUUR	ZORG

E	K	V	D	I	G	I	D	L	V	D	G	B
N	R	A	Z	O	R	G	N	A	R	D	E	I
O	U	A	P	E	E	I	E	A	I	I	C	J
H	U	R	I	N	F	D	G	R	J	E	I	S
P	K	D	S	S	A	S	A	G	W	H	J	L
T	E	I	A	U	C	A	L	E	I	R	F	U
R	E	G	T	S	L	O	S	T	L	E	E	I
A	R	H	E	R	A	K	E	N	L	V	R	T
M	P	E	O	U	A	O	O	I	I	O	D	E
S	S	D	M	C	T	S	T	T	G	Z	H	R
D	I	E	H	D	R	E	T	T	E	L	E	G
I	S	N	N	N	E	T	W	E	R	K	I	G
S	I	U	H	L	A	A	T	I	G	I	D	U

Oplossing

De Wintertuin Schrijfwerkplaats: waar nieuwe stemmen hoorbaar worden

Denise Moura

Iedereen die Nederlands als tweede taal leert en wil schrijven, is welkom bij de Wintertuin Schrijfwerkplaats – van bewoners van asielzoekerscentra tot mensen die voor werk of liefde naar Nederland verhuisden.

Coördinator Denise weet uit eigen ervaring hoe belangrijk dat is: zij nam in 2020 zelf deel als NT2-leerling. “Ik kon me na een taalcursus prima redden in het dagelijks leven, maar bij een concert begreep ik als enige de grapjes van de muzikant niet. Pas als je de taal wél in die context leert gebruiken, heb je het gevoel dat je echt mee kunt doen.”

De Schrijfwerkplaats is een cursus die op verschillende plekken in het land wordt georganiseerd. In kleine groepen werken deelnemers onder begeleiding van jonge Wintertuin-schrijvers aan verhalen, gedichten en columns, die uiteindelijk worden gebundeld in een publicatie. “Door verhalen te delen, leren mensen elkaar beter begrijpen – en dat maakt de samenleving sterker,” vertelt Denise. Welke verhalen de deelnemers delen, bepalen ze zelf. “Dat mag natuurlijk gaan over thema’s als de reis naar Nederland, maar dat vragen wij niet per se van ze.”

Fouten maken mag in de werkplaats – sterker nog, het is onderdeel van het proces. “Soms is iets geen fout, maar een toevoeging aan de taal,” zegt Denise. Juist die ruimte maakt de werkplaats volgens haar onmisbaar in de toekomst: als aanvulling op taalcursussen én als kweekvijver voor nieuw literair talent.

Nara Silo
Deelnemer Schrijfwerkplaats
Heerlen 2025

‘Hoofdstuk 4: Toen de moeder haar laatste adem zweek...’

Het voelde als...

als een avond zonder ziel.
Ik herhaal een les aan een meisje,

over de eerste revoluties.
Ik vertel haar,

dat geschiedenis soms begint

met een onverschrokken vrouw.

Plotseling... spleet de nacht open.

Het was geen geluid,
het was een traan.
Het was alsof de aarde haar evenwicht verloor,

de hemel viel.
Mensen renden weg.
Kinderen gilden.
De lucht was gevuld met rook.
Maar ik rende niet weg.
Ik rende naar haar toe.

Mijn moeder.
Degene die mijn kleren naaide,

mijn droom ondersteunde.
Degene die meer vreesde voor mij dan voor
haarzelf...

ze liet me leren en ze glimlachte.
Ik vond haar onder een ingestorte muur.
De helft van haar gezicht bedekt met stof,

de andere helft... nog steeds mooi.
Haar ogen waren open,

starend in de leegte... of naar mij.
Ik knielde neer.
Ik pakte haar hand.
Die was warm... begon toen af te koelen.
Ik fluisterde met gebroken stem:
‘Sta op, mam...

Ik kan het,
ik beloof het.
Sta gewoon op...’
ze stond niet op.

Ze huilde niet.
Ze nam geen afscheid.
Ze ging weg zoals ze geleefd had... in een
schreeuwende stilte.
Iets in mij brak.
Het deel van mij dat zei:

‘Misschien redden we het...’

was weg.

Op dat moment wist ik het:
Ze haatten haar niet omdat ze me letters leerde,
maar omdat elke letter een kogel werd in de muren
van hun stilte.
Ze hebben mijn moeder vermoord...

een ander gebaard.
Een vrouw,

die niet huilt.
Niet wacht.
Niet vergeeft.
Ik schreef die avond op het schoolbord:
‘Mijn moeder werd niet vermoord... ze werd een
martelaar van het woord.’
‘Degene wiens lichaam uiteengereten werd

omdat ze me leerde schrijven,

zal branden in elke brief die ik schrijf.’
Ik beloof je,
mam... ik zal niet zwijgen.
Ik zal niet buigen.

De laatste tijd laat Deze Hand steeds vaker dingen vallen. Hij verliest zijn kracht. De eigenaar van Deze Hand maakt zich zorgen. Als Deze Hand een vork op een bepaalde manier vasthoudt, begint De Duim te trillen. De digitus minimus manus is ooit uit de kom geraakt en is nooit vastgezet. Een brandwond ging nooit weg, het eelt op die hand ging nooit weg. Alle rimpels gaan nooit weg.

Deze Hand hield een steen vast en sloeg die tegen verbrande cashewnoten of gooide met rotte guaves toen de eigenaar nog een kind was. Deze Hand zat onder de tandpasta nadat er een rotje in ontplofte en een ander kind vertelde de eigenaar dat het een manier was om de pijn te verzachten. In deze periode werd Deze Hand vaak uitgelachen, omdat het niet de hand is die de meeste mensen gebruiken om dingen te doen.

In feite is Deze Hand een bron van veel problemen geweest voor de eigenaar. Omdat de meeste mensen De Andere Hand gebruiken, worden er niet veel voorwerpen ontworpen voor Deze Hand, dus moest Deze Hand de vaardigheid verwerven om zich aan te passen aan Andere Handen en in dat proces was Deze Hand niet efficiënt, werd Deze Hand beschadigd en raakte de eigenaar gefrustreerd. Deze Hand kon een microfoon vasthouden en signalen geven die Andere Handen imiteerden. Deze Hand kon een pen vasthouden, op een rare manier natuurlijk, om die in meerdere richtingen over een stuk papier te bewegen om symbolen te maken die ideeën bevatten die later gereproduceerd zullen worden op andere stukken papier of schermen die Andere Handen voor de gezichten van hun eigenaars zullen houden, zodat die ideeën in hun hersenen terecht kunnen komen. Deze Hand is dus zo slecht nog niet.

De Wijsvinger van Deze Hand werd vastgehouden door De Kleine Handen van baby's die nu volwassenen zijn. Volwassenen die de eigenaar voortdurend mist.

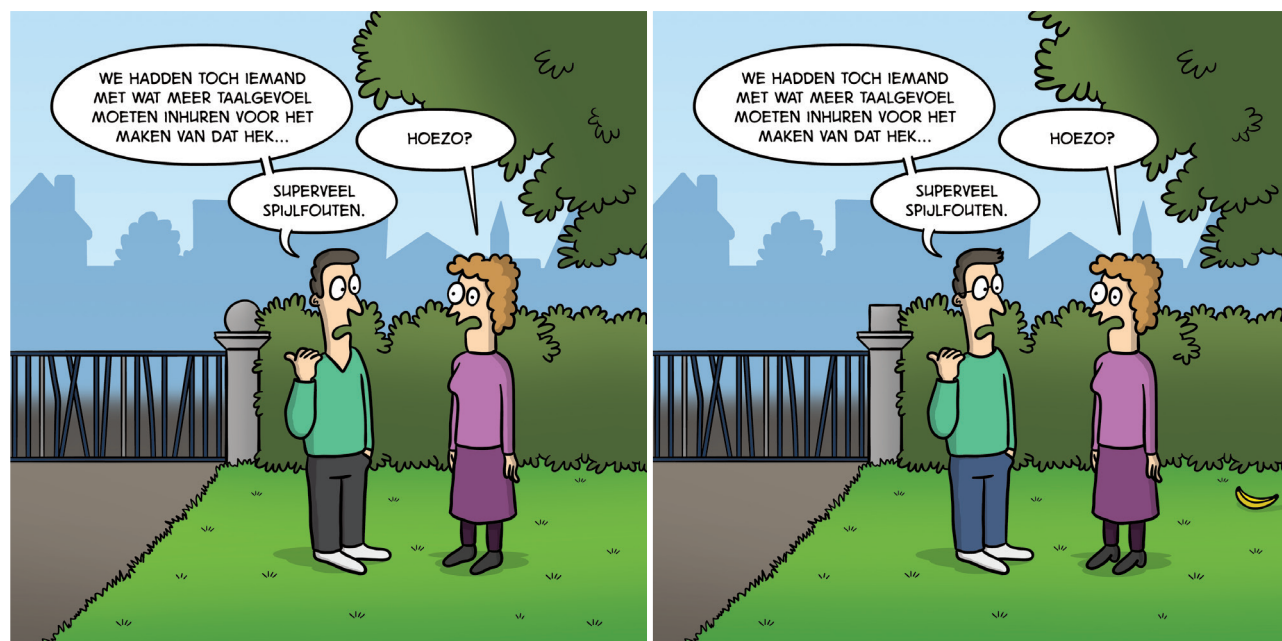
Deze Hand heeft veel illegale voorwerpen en stoffen vastgehouden. Hij werd een vuist die heel snel in de richting ging van een gezicht dat het verdiende om geslagen te worden. Hij heeft ook een spuit vol insuline vastgehouden voor iemand die dat nodig had en het hoofd van iemand met een epileptische aanval. Deze Hand heeft tieten en konten vastgepakt en heeft volledig in vagina's gezeten. Die herinneringen laten de eigenaar glimlachen.

Beter een vogel in de hand dan tien in de lucht, maar wat als Deze Hand naar een ster reikt en niet alleen naar een vogel? De Wijs- en Middelvinger van Deze Hand oefenen een beetje druk uit op de slaap van de eigenaar als hij wacht, als hij denkt aan zijn volgende stap of als hij zich onder andere zorgen maakt over hoe Deze Hand de laatste tijd vaker dingen laat vallen.

David Estrada
Deelnemer Schrijfwerkplaats
Nijmegen 2021

Zoek de 10 verschillen

Save the date Kennisfestival Democratie & Burgerschap

24 september 2026
Prodentfabriek
Amersfoort

FAAL!

Op mijn zeventiende zette mijn moeder me af bij de kunstacademie voor mijn toelatingsexamen. Hier was ik: een dorpsjochie in een statige, doorleefde stadskazerne vol zelfverklaarde kunstenaars. "Haleluja!!" schreeuwde een student zelfverzekerd en spottend van bovenaan de trap. Waar was ik terechtgekomen?!

Bart Jansen

In een groot lokaal volgde een reeks opdrachten die ons tekentalent moest blootleggen. Het werd een confrontatie met mijn eigen onvermogen. Hierna moest ik mijn tot dan toe door mijn CKV-docent en klasgenoten geprezen 'portfolio' uitspreiden voor een clubje kritische docenten. Het enige wat ik wilde was wegwijnen. Heel diep wegwijnen.

Weken later viel de gevreesde envelop op de mat. De boodschap was meedogenloos: op alle fronten onvoldoende. Niet eens een voorzichtig "blijf proberen". Een keiharde afwijzing. Mijn plezier in tekenen verdween in één klap. En mijn schaamte stopte ik zo diep weg dat ik hem jarenlang niet meer durfde aan te raken.

Jaren later werd me gevraagd om een gastles te geven aan vierdejaars van diezelfde kunstacademie. Ik was inmiddels uitgegroeid tot een veelzijdige creatief producent, werkte al jaren zelfstandig en mocht hen iets vertellen over je eerste stappen in het werkveld. Deze studenten stonden op het punt de sprong in het diepe te wagen en ik voelde: mijn verhaal moet beginnen met mijn falen.

Terwijl ik het uitsprak, weekte er iets in mij los. Die afwijzing had mij niet gestopt; ze had me, zonder dat ik het doorhad, gevormd. Ik was altijd blijven creëren, al durfde ik mezelf nooit 'maker' te noemen. Mijn opener brak het ijs. Voor hen, maar ook voor mezelf. Het was alsof ik mijn verhaal hervond, waardoor er iets nieuws mocht beginnen. Alsof ik mezelf eindelijk toestond om ook zonder een diploma van de kunstacademie maker te zijn.

In september werd ik, op mijn veertigste, voor het eerst als maker gevraagd voor een community art project in mijn eigen stad. Een erkenning die zowel ongemakkelijk als bevrijdend voelde. Alsof ik eindelijk een ruimte instapte waar ik vroeger alleen maar snel langsleiep.

Tegen mijn zeventienjarige zelf zou ik willen zeggen dat falen nooit het einde is, maar het begin.

Welk falen heb jij nog aan te kijken om de weg open te zetten naar iets nieuws?

Burgerschap achter een digitale drempel

Wie vandaag zijn paspoort verlengt, toeslagen aanvraagt of een boete betaalt, doet dat digitaal. Dat terwijl vier tot vijf miljoen Nederlanders moeite hebben met digitale vaardigheden. Mediawetenschapper Alex Smit focust zich op het perspectief van burgers met een afstand tot de digitale samenleving. Hoe ervaren zij digitalisering in hun dagelijks leven, en wat betekent dat voor hun burgerschap?

Alexander Smit

Digitaal burgerschap als onzichtbare drempel

Burgerschap gaat over erbij horen, mee kunnen doen en je rechten kunnen uitoefenen. Maar Alex observeert dat daar de afgelopen decennia een impliciete voorwaarde bij is gekomen: digitale vaardigheid. "Om gebruik te maken van je rechten moet je eerst digitaal mee kunnen doen. Dat is nooit expliciet vastgelegd, maar wel de praktijk geworden."

Voor vier tot vijf miljoen mensen in Nederland vormt die digitale drempel een groot probleem. Zij hebben moeite met lezen en schrijven, met DigiD, met online formulieren of met het vinden van hulp. Dat kan gaan om mensen in armoede, met een migratieachtergrond, of met een verstandelijke of psychische beperking. "Juist deze groep heeft vaak al weinig stem," zegt Alex. "Daardoor blijft onderbelicht hoe groot de gevolgen van dit digitale beleid zijn: schulden, stress en uitsluiting."

Een andere definitie van 'meedoen'

Voor zijn onderzoek ging Alex de wijken en buurthuizen in, naar de mensen toe die worstelen met digitale vaardigheid. Zo sprak hij met mensen die volgens instanties worden gezien als 'moeilijk bereikbare groepen' – een onzinterm, wat hem betreft. "Ze zijn alleen niet bereikbaar via de e-mails, brieven of enquêtes waar instanties mee communiceren. Maar als je tijd investeert en echt aanwezig bent, willen deze mensen hun verhaal juist graag delen." Die gesprekken leverden scherpe inzichten op. "Ik was bij een vrouw in een zogenaamde achterstandswijk en vroeg haar hoe het voelde om niet mee te kunnen doen in de samenleving. Ze keek me boos aan en vroeg: "Ken jij de namen van jouw burens en hun kinderen, weet je bij wie je terecht kunt voor een gratis kinderopvang of om je auto kosteloos te laten repareren? Ik wel." Dat zette mijn idee van 'meedoen' volledig op z'n kop," vertelt Alex. "Voor veel mensen draait participatie niet om werk of inkomen, maar om een sterk sociaal netwerk."

En deze gedachteomkering is nodig om toekomstgericht te werken aan basisvaardigheden. Nog te vaak worden mensen met beperkte basisvaardigheden benaderd vanuit wat ze níét kunnen. "Maar deze mensen beschikken over enorme veerkracht en creativiteit," benadrukt hij. "Zie hen als experts in hun eigen leven. Pas dan ontstaat echte gelijkwaardigheid."

Digitale tol en oplopende schulden

Een actueel voorbeeld van hoe digitalisering kan ontsporen, ziet Alex in de invoering van digitale tolwegen. Betalen kan alleen via een website of app. Voor een deel van de mensen is dat geen probleem, maar voor wie moeite heeft met lezen, digitale vaardigheden of simpelweg niet weet dat er betaald moet worden, kan de impact groot zijn. "Je rijdt langs een bord op de snelweg, maar als je dat niet goed kunt lezen of begrijpen, heb je geen idee wat er van je wordt verwacht." Wie de tol niet betaalt, krijgt na enkele weken een boete op de mat. Ook die communicatie verloopt schriftelijk en digitaal. "Er wordt dan opnieuw aangenomen dat mensen de brief kunnen lezen, begrijpen en online kunnen handelen," zegt Alex. "Lukt dat niet, dan volgen aanmaningen en lopen de bedragen snel op." Wat begint met een klein bedrag, kan zo in korte tijd uitgroeien tot een schuld van duizenden euro's door toedoen van de digitalisering.

De rol van de bibliotheek

De reactie vanuit de overheid: als mensen er niet uit komen met die boete, kunnen ze naar de bibliotheek voor hulp. En dat raakt bij de activistische onderzoeker een gevoelige snaar. “Nog te vaak is het antwoord op problemen in de samenleving: weer een nieuwe app, weer een nieuw platform om een probleem in het systeem op te lossen, maar uiteindelijk veroorzaakt dat telkens weer nieuwe problemen,” vertelt Alex.

“

*En als je met dat
beleid mensen uitsluit
en vervolgens zegt:
ga maar naar de
bibliotheek, dan schuift
die verantwoordelijkheid
gewoon door. Daar mogen
bibliotheken in de toekomst
wat mij betreft ook
kritischer over zijn naar
de overheid toe.”*

Digitale Vaardigheid als schuldpreventie onder jongeren

Als jongeren achttien worden, moeten ze ineens van alles weten en regelen: van het aanvragen van huurtoeslag tot het afsluiten van een zorgverzekering. Maar een grotere groep jongeren dan je misschien denkt loopt hierin vast omdat ze niet beschikken over de benodigde digitale vaardigheden.

Als programmaconsulent Digitale inclusie & jongeren bij Bibliotheek Kennemerwaard ziet Willem Zevenhuizen dit van dichtbij. “Sommigen bouwen hierdoor al op jonge leeftijd financiële schulden op, omdat ze bijvoorbeeld toeslagen mislopen,” vertelt hij.

Juist nu maatschappelijke organisaties steeds meer naar individuele ondersteuning verschuiven, ziet Willem een rol voor de bibliotheek. “De bibliotheek verbindt scholen, gemeenten en organisaties. Je wordt echt een spin in het web.” Een goed voorbeeld daarvan is de 17-naar-18-checklist die hij samen met de gemeente ontwikkelde: een overzichtelijke gids voor jongeren die bijna 18 worden, opgesteld in co-creatie met jongeren en partners en gecoördineerd door de bibliotheek. “

Willem Zevenhuizen

Die co-creatie is volgens Willem de sleutel om jongeren digitaal vaardiger te maken. “Toen ik een groepje jongeren de eerste versie van de 17-naar-18-checklist liet zien – overtuigd dat we een duidelijke tekst hadden – zeiden ze: ‘Willem, ik heb echt geen idee wat je hiermee bedoelt!’ Daarna zijn ze het zelf gaan herschrijven.” En daar ligt wat hem betreft de kern: bij het actief betrekken van de jongeren zelf. “Mijn advies: ga tussen de jongeren in zitten en zorg dat je telefoonnummer overal rondzweeft, zodat ze je weten te vinden.”

Zoek de 5 verschillen

Natascha Notten

Alternatief kapitaal en geloof in eigen kunnen

Als je maar hard genoeg werkt, kun je alles worden wat je wil. Dat is de hardnekkige gedachte die vaak terugkomt in gesprekken over kansen. Socioloog Natascha Notten is er duidelijk over: “Dat is echt flauwekul.” Met haar onderzoeks- en adviesbureau Gelijkschap houdt zij zich bezig met kansengelijkheid en wat wél werkt om de kansenkloof in de samenleving te dichten.

Kansen worden gevormd door veel meer dan inzet alleen; door het gezin waarin je opgroeit, je buurt, je school, je netwerk. Onderzoek wijst dan ook uit dat laaggeletterdheid vaak intergenerationeel wordt doorgegeven, van ouders op kinderen. Toch kwam Natascha in haar onderzoek ook veel kinderen tegen die een ander pad volgden dan hun laaggeletterde ouders. “Ik begon mezelf de vraag te stellen: wat is daar gebeurd? Of beter nog: wie is daar gebeurd?”

Maakbaarheid

Het probleem met het ‘maakbaarheidsverhaal’ – het idee dat je kunt worden wat je wil als je er maar hard genoeg voor werkt – is niet alleen dat het onjuist is, maar ook wat het doet met mensen bij wie het niet lukt. “Dan wordt de schuld bij de kinderen of het gezin gelegd,” zegt Natascha. “Alsof zij maar iets moeten gaan repareren, iets moeten gaan leren.” Soms is leren fijn en willen mensen ook graag nieuwe vaardigheden ontwikkelen. Maar alleen al de aanname dát er geleerd moet worden, noemt zij kortzichtig. Want daarmee verdwijnen andere vormen van kennis en ervaring uit beeld.

Alternatief kapitaal

Kinderen met laaggeletterde ouders beschikken over andere vaardigheden, vaak juist omdat ze al vroeg bepaalde taken en verantwoordelijkheden op zich moeten nemen. Ze houden bijvoorbeeld al op basisschoolleeftijd thuis de administratie bij of helpen hun ouders met het lezen en begrijpen van brieven van instanties. Daardoor leren ze skills als budgetteren en effectief schakelen tussen verschillende werelden. Zulke vaardigheden noemt Natascha alternatief kapitaal.

Het is belangrijk dat de omgeving van kinderen dat alternatieve kapitaal net zozeer erkent als de reguliere vaardigheden die kinderen op school leren. Natascha: “Als iemand is opgegroeid in een omgeving waar lezen en schrijven niet vanzelfsprekend is, kun je ook kijken: wat kan deze persoon allemaal wél? Blijkbaar heb je het je hele leven toch prima gedaan. Hoe creatief heb je dan wel niet moeten zijn om dat voor elkaar te krijgen? Hoeveel sociale contacten heb je moeten leggen en hoe is je dat gelukt?”

Gidsen

Natascha ontdekte nog een duidelijke lijn bij kinderen die een ander pad bewandelden dan hun ouders: ze spraken allemaal over belangrijke gidsen. Deze gidsen kunnen allerlei mensen zijn: die ene docent die vraagt hoe het met je gaat, de moeder van een vriendinnetje die met je meedenkt over je beroepskeuze, of de sportcoach die zegt dat je ergens goed in bent. “Een gids is iemand die jou echt hoort en ziet, die je perspectieven vergroot en die hulpbronnen met jou deelt, zonder daar iets voor terug te verwachten.”

“

Iedereen heeft wel één of meerdere gidsen gehad in hun leven. Deze gidsen zijn essentieel, want ze versterken het geloof in je eigen kunnen: ze zeggen iets waardoor je denkt ‘misschien kan ik dit ook wel’.”

Het kapitaal van bibliotheekbezoekers

Wat kun jij als bibliotheekmedewerker met deze inzichten? In haar onderzoek sprak Natascha ook kinderen die, mede via hun ouders, de weg naar de bibliotheek vonden en gestimuleerd werden om juist veel te lezen.¹ Of voor wie de bibliothecaris gold als een belangrijke gids, omdat die zorgde dat het kind zich gezien voelde.² Natascha: “In de bibliotheek zijn allerlei mensen actief, zoals de medewerkers maar ook de bezoekers die ernaartoe komen. Dat biedt perspectieven.”

Vaak gaat het bij basisvaardigheden over wat mensen nog kunnen leren. Maar Natascha benadrukt dat bibliotheken het alternatieve kapitaal dat bezoekers zelf al meenemen naar voren kunnen schuiven, in plaats van te corrigeren wat er nog ‘ontbreekt’. “Laten we eens kijken naar wat mensen allemaal al zijn en kunnen.”

Gids worden

Aan het einde van haar sessie komt Natascha altijd terug bij dezelfde vragen. Wie was jouw gids? Wie zag jou, op een moment dat het ertoe deed? En misschien belangrijker nog: voor wie zou jij een gids kunnen zijn?

Voor bibliotheekmedewerkers ligt daar een krachtige mogelijkheid: in ontmoetingen aan de balie, in activiteiten, in een gesprek tussen de boeken, met bezoekers die zelf gids zouden kunnen zijn én met mensen die een gids kunnen gebruiken. Want geloven in jezelf begint vaak bij iemand anders die het al in je ziet.

¹ Notten, N (2025). Intergenerationele overdracht van laaggeletterdheid: een ander pad – vanuit het perspectief van de kinderen. Gelijkschap. Pagina 17.

² Ibid, 26.

Boeken en podcast tips van de POI's

Boeken

Maar dat begrijp jij toch niet – Karim Amghar

Tip van: Jint Hoeksema

Onleesbare wereld – Rineke van Houten

Tip van: Femke Reijnen

Waarom Ik? – Gea Mulder

Tip van: Fatima Essabani

Podcast

De Spindoctors

Tip van: Jint Hoeksema

De Levenswevers

Tip van: Femke Reijnen

De Taalkloof, van Cubiss

Tip van: Fatima Essabani

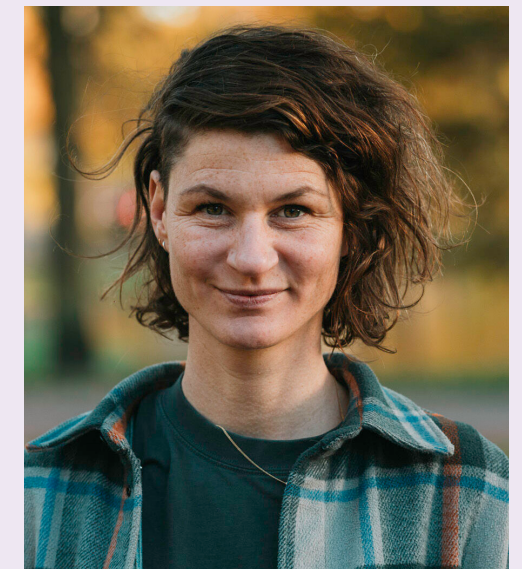
Probiblio Podcast – Digitaal Burgerschap

Tip van: Ruby Dunkes

Eerst luisteren, dan programmeren

Durf je eigen doelen en ideeën eens los te laten, en open te staan voor de behoeften van de gemeenschap. Dat is vandaag de kernboodschap van bureau Ruimtekoers, een culturele instelling gevestigd in Arnhem. Artistiek programmacoördinator Suze van Miltenburg: “Kunst biedt een ingang om met elkaar in gesprek te gaan en de behoeften van de ander te ontdekken.”

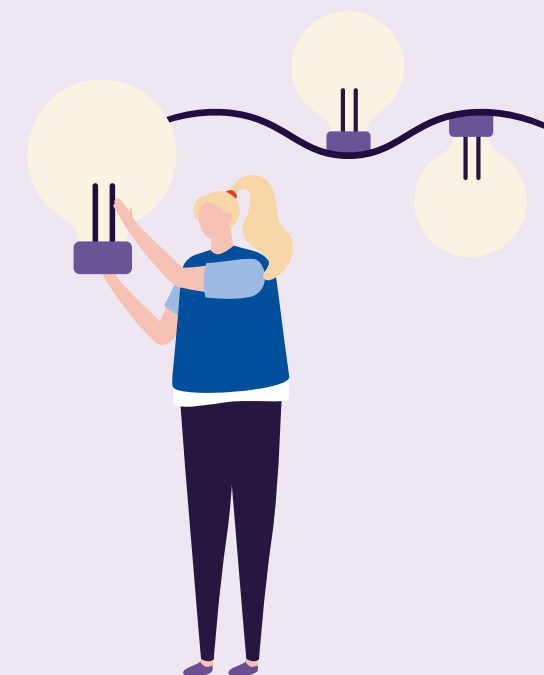

Suze van Miltenburg

Het advies van Ruimtekoers: ga éérst luisteren waar echt een behoefte zit en durf dan te zoeken naar waar dit samenkomt met jouw doelstellingen als bibliotheek. “Dat vraagt erom echt contact te leggen, door bijvoorbeeld de wijk in te gaan en koffie te gaan drinken met de (potentiële) bezoekers.”

Een mooi voorbeeld is het project Nieuwe Arnhemse Meisjes, opgezet met vrouwen met een migratieachtergrond. “We leerden dat veel vrouwen in Nederland met een migratieachtergrond snel geïsoleerd raken,” vertelt Suze. In plaats van een vooraf bedacht traject ging Ruimtekoers op zoek naar contact. Dat begon heel eenvoudig: samen koken. Het culinaire erfgoed blijkt een verbinder. Vanuit die ontmoetingen ontstond een hechte groep, die later met een theatermaker werkte aan het delen van hun verhalen. Zo oefenden de vrouwen taal, deelden ervaringen en bouwden een sterk netwerk op. Het project groeide stap voor stap, in co-creatie.

De belangrijkste les voor bibliotheekmedewerkers die werken aan basisvaardigheden? “Het begint met ontmoeten,” zegt Suze. “Als je investeert in contact en je blik opent, kun je echt een brug slaan. Durf te kijken hoe jouw programma mag veranderen door de ander, en met de ander.”

Evaluatie

**We zijn benieuwd naar wat je vond van
het Kennisfestival Basisvaardigheden.**

Wil jij jouw feedback met ons delen?
Scan de QR-code en vul de vragenlijst in.

Uitscheurpagina: Dit laat ik hier achter

Niet je jas, niet je telefoon. Iets van jezelf.
Schrijf hier een gedachte, gewoonte of idee dat
je na vandaag achterlaat.

Wie heb ik vandaag ontmoet?

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

Opmerking:

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

Opmerking:

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

Opmerking:

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

Opmerking:

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

Opmerking:

Naam:

Mailadres:

Telefoonnummer:

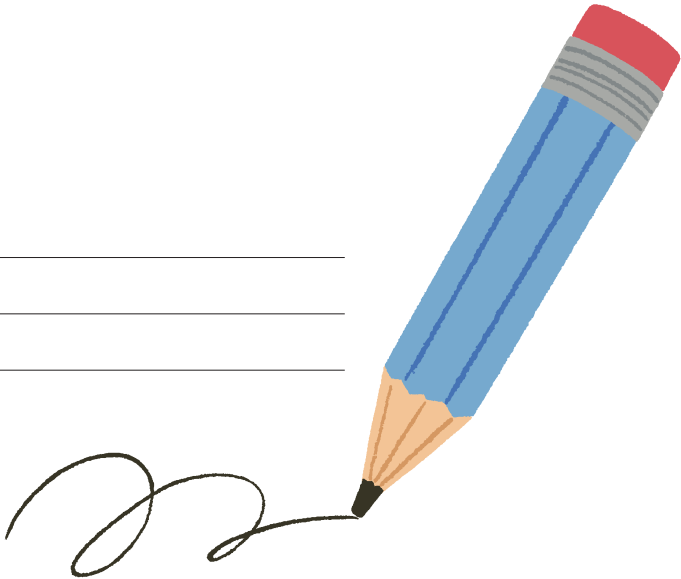
Opmerking:

Notities

Lined area for notes on page 28.

Notities

Lined area for notes on page 29.

Notities

[illegible]

